ՄԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

PAUL PEETERS, S. J. Une Passion arménienne de Saint-Georges. (Extrait des Analecta Bollandiana, t. XXVIII, p. 249—271.) Bruxelles 1909.

Մեզի՝ հայերուս սրչափ ցաւալի է հայերենագէտներու զգալի կորուստը, նոյնչափ ուրախական է նոր հայերենագէտներու ծնունդը. այս վերջինները կարգէն է լեզուագէտ Բոլլանդեանը՝ Peeters իւր հայագիտական ուսումնասիրութիւններովը. ասոնց կարգէն է Ս. Գէորգայ վարուց հայ խմբագրութեան մը քննական թարգմանութիւնը։

1849ին Վենետիկ լոյս տեսան Ս. Գէորգայ վարուց նուիրուած գանազան արձակ ու չափաւոր հին խմբագրութիւններ։ Այս խմբագրութիւններէն առաջինը "Վկայաբանութիւն Սրբոյն Գէորգայ զօրավարին" (էջ 5—28) կը համապատասխանէ յունարէն ἡ μὲν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ եւ այլն վկայաբանութեան (Հմմտ. Bibl. hagiog. graeca, Բ. տպ. էջ 94, թ. 671), բան այսմ այնչափ նորութիւն մը չ'ընծայեր։ Երկրորդը, որովհետեւ անձուկ յարաբերութեան մէջ է թէ յունարէն հին վկայաբանութեան հետ, որուն հետքերը պահուած են Վիեննայի կրկնագիր հատակոտորներուն մէջ, եւ թէ կրասուած բնագիրը փոփոխապէս լրացընող լատին երկու խմբագրութիւններու հետ, „au plus rapide examen" կ'արժանանայ սրբագիր հեղինակին գնահատման։

Թարգմանիչը հայ խմբագրութեանս յունարէնէ թարգմանութեան ժամանակին խնդիրը թէեւ չէ շօշափած, բայց լեզուին օրպիսութենէն դիւրին է հետեւցընել թէ շատ հին է, առանց սակայն մաշտոցեան լեզուի կնիքը վրան կրելու։ Թարգմանութեանս ոճին վրայ եղած դիտողութիւնը արժանի է մտադրութեան. "Յոյն հատակոտորներու եւ լատին երկու խմբագրութիւններու նման, դիտել կու տայ Հայագէտը, մեր հայերէն թարգմանութեան ոճն ալ թէպէտ անհնամ չէ, բայց կարօտ է իսկական մշակութեան։ Տեղ տեղ պարզապէս առաւել կամ նուազ աղաւաղուած բառերու կոյտ մըն է, որոնց մէջ քերականական աղերս մը գտնելէն հրաժարելու է բոլորովին, ուրիշ տեղեր թէպէտ բառերն այսպէս կամ այնպէս քովէ քով եկած են, բայց նախադասութեան ընդհանուր իմաստը անհասկնալի կը մնայ„ եւ այլն (p. 250)։ Այս մթութիւնները սակայն, կրնանք ըսել, թարգմանչին գիտնական ծանօթութիւններ գրեթէ փարատած են, բան որում այս տարակուսական տեղերը լուսաւորելու համար վերը յիշուած յոյն հատակոտորներէ եւ լատին խմբագրութիւններէն դատ համեմատութեան առնուած է խպտերէն բնագիրը եւ տեղ տեղ յատաջ բերուած է նաեւ Ս. Կատարինէ Աղեքսանդրացւոյն վկայաբանութիւնը՝ Գէորգայ վկայաբանութեան հետ ունեցած յատուկ աղերսին պատճառաւ։ այս համեմատութիւններով ի հարկէ անիմաստ տեղերն հասկնալի լեզուի կը վերածուին եւ հայ բնագրին շատ մը վրիպակները կը սրբագրուին։ զոր օրինակ "է չաոտածոյն„ (էջ 29) կ'ուղղուի "յաոտածոյն„. "է յերկինս չրջելէ„ (էջ 31)՝ "յերկրէս„. "մոնչէլ է բանաոտոյդ„ (էջ 32)՝ "մանչեա՝ ով բնաոտոյ է...„ "շուրջ հեղոյր արիւն նորա„ (էջ 32), որովհետեւ լատ. Ա. օրին. ունի sicut aqua, թարգմանիչը կ'ուզէ բնթեռնուլ "էքրեա զնոր„. "Եստեղծ զմարդն՝ ֆուռիոցելլ կենդանոյն Աոոնծոյ„ (էջ 46) կը թարգմանուի inspirata illi anima a Deo vivente, բան այսմ ուղղուելով կը կարդայուի "շունչ ֆէնոյ„ եւ այլն։

Քանի մը անորոշ բառերու նկատմամբ տրուած ծանօթութիւններն յիշենք հոս. "Որպէս ոֆոյ հարկանել զգլուխ նորա„ (էջ 32) կը թարգմանուի et velut securi contendi caput eius, լատ. Ա. օր. ունի "երկաթի ուռամբ„ (malleo f.) Բ. օր. "կապարաւ„ (plumbo), թարգմանիչը բառս կ'ուզէ ուղղել ասկրա (ascia) եւ այն իմաստով ալ թարգմանած է. — "Հրամայեաց կախել ի բիդն կամարին„ նախադասութիւնը կը թարգմանուի iussit eum suspendi mediae absidi (կամ աւելի անձուկ իմաստով oculo absidis) — "բացեալ զբերան նորա եւ եդեալ ուր ստինս նորա (sic. միւս օր. զբերանն եդ զստինսն) եւ զիմ-ծեծուն պնդեցին ուժգին մամլովքն„ (էջ 50). թարգմանուած mamillas papillasque eius (զծեծ նորա). — "Ոչ գոյ Աստուած բայց յԱպոլոնէ եւ Երմեդոյ ի Աբրամազդոյ„ (էջ 35) կը թարգմանուի praeter... Hormiszdam, Aramazum. "Երմեդոյ„ ձեւը "(Հ)երմէ„ի (Ἑρμῆς, οῦ) նոր անշնչի մէկ սեռականը կը թուի (Հմմտ. յն. ἑρμῆς սեռ.), կամ ուղղելի "Երմեսեայ„ Հմմտ. "Զհերմեսեայ„ ձեւը Ոսկեր. Եւ. 291, ապա ուրեմն Որմզդի հետ առնչութիւն չունի, տես նաեւ վկայաբանութեանս (էջ 29) "Ապոլոն եւ Երմաս եւ Երմէ„ խօսքը, որ թարգմանուած է Hermes. իսկ Աբրամազդ հոս յն. Ζεύς (Juppiter)ի թարգմանութիւնն է, Հմմտ. "Անմահ Զէ-... եւ Հայերէն Աբրամազդ„ Ոսկեր. Պաւղ. Ա. 302. "ի կրեսացւոց քաղաքին Հերիմ ինչ էր Դիւ (Ζεύς), այսինքն է Աբրամազդայ„. անդ էջ 301. լաւագոյն է ուրեմն թարգմանել praeter... Hermen, Iovem եւ այլն։

Հ. Ա ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՄԻԽԻԹԱՐ ՊՈՆՏԱՑԻ. — *Մայրենի լեզու, Ա. Տարի. Քերական-Ընթերցարան պատկերազարդ, Գ. տպագ. 1909. գին՝ 3 դրշ.* — *Բ. Տարի, Ընթերցարան պատկերազարդ, Գ. տպագ. 1910. գին՝ 5 դրշ.* — *Գ. Տարի, Ընթերցարան պատկ. Բ. տպագ. 1910. գին՝ 6 դրշ.*

Մեր առջեւն ունինք Մ-յրենի լեզու նախակրթարաններու յատուկ երեք հատորներն՝ հեղինակութեամբ Մխիթար Պոնտացւոյ եւ հրատարակութեամբ Սիւնեաց Գրատան։ Շատ հաճոյքով կը թերթենք եւ կը ընենք այս երեք հատորներն, որոնք Պոլիս հրատարակեալ նմանօրինակ գաստագրոց կարգէն չեն. նիւթերն խնամով պատրաստուած, կոկիկ եւ միօրինակ լեզուով յղկուած եւ իսկապէս մանկավարժական մեթոդով մշակուած

digitised by A.R.A.R.@